Komma

§ 45. Indledende bemærkninger

§ 46. Opremsningskomma mv.
46.1. Generelt
46.2. Sideordnede adjektiver
46.3. Stillingsbetegnelser og titler
46.4. Adresser o.l.
46.5. Forstærkende gentagelse

§ 47. Komma ved selvstændige sætningsdele
47.1. Generelt
47.2. Apposition
47.3. Led udenfor sætningen
(a) Tiltaleord
(b) Udråb
(c) Spørgende tilføjelser
(d) Frie prædikativer der er slutstillede
(e) Ekstraposition
47.4. Forklaringer og præciseringer
47.5. Parentetiske relativsætninger og andre selvstændige ledsætninger
(a) Parentetiske relativsætninger
(b) Andre selvstændige ledsætninger
47.6. Komma foran *men*

§ 48. Helsætninger
48.1. Mellem helsætninger der er forbundet med konjunktion
48.2. Ved opremsning
48.3. Ved gentagelse af verbal og subjekt
48.4. Ved imperativer
48.5. Ved anførende udtryk (inkvit)
48.6. Ved ufuldstændige helsætninger

§ 49-50. Ledsætninger

§ 49. Komma eller ikke komma
49.1. Hovedregel: fast slutkomma, valgfrit startkomma
(a) Eksempler der kun har mulighed for slutkomma
(b) Eksempler der kun har mulighed for startkomma
(c) Eksempler der har mulighed for både slutkomma og startkomma
(d) Ledsætninger der er led i andre ledsætninger
49.2. Mellem sideordnede ledsætninger
(a) Der sættes komma mellem sideordnede ledsætninger
(b) Sideordnede ledsætninger med fælles indledningsord
49.3. Fast startkomma ved selvstændige ledsætninger

49.4. Ikke komma mellem konjunktion og ledsætning
49.5. Valgfrit startkomma i sætningsknude
49.6. Valgfrit komma ved ufuldstændige ledsætninger o.l.
(a) Efter ufuldstændige ledsætninger o.l.
(b) Foran ufuldstændige ledsætninger o.l.

§ 50. Startkommaets placering
50.1. Foran præposition
50.2. Foran *som* og *end*
50.3. Foran adverbial
50.4. Ved tidsadverbial + ledsætning med udeladt tidskonjunktion
50.5. Ved stedsadverbial + ledsætning indledt med *hvor*
50.6. Foran *hv*-ord mv.
(a) Ledsætninger med *hv*-ord
(b) Ledsætninger med *som om* og *fordi*

§ 51. Tydeliggørelse

§ 45. Indledende bemærkninger

Denne og de følgende paragraffer (§ 45-51) indeholder reglerne for kommatering. Reglerne er med enkelte undtagelser identiske med reglerne for traditionelt grammatisk komma. Den afgørende undtagelse er at det som hovedregel er valgfrit om man vil sætte startkomma, dvs. komma før ledsætninger (se § 49-50). Uanset om man vælger at sætte startkomma eller ej, skal man følge samme praksis indenfor samme tekst.

§ 46. Opremsningskomma mv.

46.1. Generelt

Han købte kartofler, gulerødder og blomkål. (Men: *Han købte kartofler og gulerødder og blomkål*).
Fyrretræ er både smukt, holdbart og ret billigt.
Skabet er dels for stort, dels for dyrt.
Han var snart højt oppe, snart igen langt nede.
Jorden er nogle steder for tør, andre steder for fugtig.
På én måde var det godt, på en anden måde skidt.
Det var i Hvidovre, ikke i Vanløse.
Nok se, ikke røre!
Jeg skal enten til Paris, London eller Berlin.
Der kommer nogen, men jeg ved ikke hvem, hvorfor og hvornår.

46.2. Sideordnede adjektiver

en lille, idyllisk by (dvs. en by der er lille og idyllisk)
en kold, frostklar vinterdag (dvs. en vinterdag der er kold og frostklar)
et stort, sort uhyre (dvs. et uhyre der er stort og sort).

en lille fransk by (dvs. en fransk by der er lille)
en iskold lys pilsner (dvs. en lys pilsner der er iskold)
en arrig ruhåret foxterrier (dvs. en ruhåret foxterrier der er arrig).

46.3. Stillingsbetegnelser og titler

chefredaktør, administrerende direktør Hanne Nielsen
formand for bestyrelsen, lektor, ph.d. Peter Knudsen
direktør, cand.polit. Lars P. Jensen
professor, dr.phil. Bente Carlsen

hr. direktør, cand.polit. Lars P. Jensen HD

46.4. Adresser o.l.

Dansk Sprognævn, Adelgade 119 B, 5400 Bogense
T. Nielsen, Nørregade 65 B, 2. th.
Jens Hansen, Slagelse
Arbejds- og Miljømedicinsk Afdeling, Bispebjerg Hospital
12 brædder, 420 cm, trykimprægnerede
»Oprør fra Midten«, Gyldendal, 1977, side 54
varemærkeloven, § 11, stk. 1 (men: *varemærkelovens § 11, stk. 1*)
fredag den 23. marts 2024(,) kl. 16.00
Kolding(,) (den) 23. marts 2024.

I varemærkeloven, § 11, stk. 1, kan man finde nærmere oplysninger.
Kontakt T. Nielsen, Nørregade 65 B, 2. th., snarest muligt.

46.5. Forstærkende gentagelse

Jeg blev meget, meget glad for hans brev.
Det var en lang, lang rejse.

§ 47. Komma ved selvstændige sætningsdele

47.1. Generelt

Man kan, muligvis, finde en anden forklaring (= *Man kan (muligvis) finde en anden forklaring*).
Jeg er ikke spor træt, endnu (= *Jeg er ikke spor træt – endnu*).
Hun er 22 år, og enke.
Soldaterne havde, trætte og svedige efter den lange marchtur, lagt sig i grøften.

Man kan muligvis finde en forklaring.
Jeg er ikke spor træt endnu.
Hun er 22 år og enke.
Soldaterne havde trætte og svedige efter den lange marchtur lagt sig i grøften.

Man interesserede sig især for skader forårsaget af gammastråler.
Et galæble er en misdannelse fremkaldt af galhvepse.

Et galæble er en kugleformet misdannelse på undersiden af egeblade(,) fremkaldt af galhvepse.
Man sigter mod en stabil aftale(,) garanteret af stormagterne og med tilslutning fra alle medlemslande.
Prisen er på kun en måned steget med 30 %(,) svarende til den normale prisstigning for et helt år.

47.2. Apposition

Den største danske å, Gudenåen, løber gennem Silkeborg.
Fenol, den dødsensfarlige gift, anvendes fortsat i industrien.
Jeppe Aakjær, jyden, og Thorkild Gravlund, sjællænderen, har begge digtet om deres hjemstavn.
De brugte deres sædvanlige taktik, at trække angriberne offside.
To unge mænd, sønner af den afdøde, stod i baggrunden.
Ansøgninger om støtte sendes til selskabets formand, Julie Frederiksen.

Den store danske å Gudenåen løber gennem Silkeborg.
Den dødsensfarlige gift fenol anvendes fortsat i industrien.
Jyden Jeppe Aakjær og sjællænderen Thorkild Gravlund har begge digtet om deres hjemstavn.
Aftenens foredragsholder er ekstern lektor ved Syddansk Universitet Jeppe Carlsen.

47.3. Led udenfor sætningen

(a) Tiltaleord

Kom herhen, Hans!
Kammerater, nu er tiden inde!

(b) Udråb

Øv, nu gik den i stykker!
Kan du da ikke høre efter, for pokker!
Tak, det var en stor hjælp.
Så, nu punkterede jeg igen.
Ja, nu kommer vi.
Ja ja, så siger vi det.
Hej, du der. Kom lige herhen!
Men Frederik, det kan vi da ikke gøre.
Nej, selvfølgelig ikke, Ida.
Højlydt sagde hun: »Hejsa, Peter!«
»Hej, Jørgen,« mumlede han da han gik forbi.

(c) Spørgende tilføjelser

Du er medlem af klubben, ikke?
Han protesterer da ikke, vel?
Hun er nok kommet i godt selskab, hvad?

(d) Frie prædikativer der er slutstillede

Skytten går ud, tavs og ene.
Endelig nåede vi hjem med hele flokken, glade over at være sluppet for uheld undervejs.

(e) Ekstraposition

Peter, ham kan vi vel stole på?
Den lille butik på hjørnet, det er min onkels.
Var han ikke nordmand, ham Holberg?
På fredag, da skal jeg til tandlæge.
I Grønland, der kan det faktisk blive ret varmt om sommeren.
I morgen, så gør jeg det.

47.4. Forklaringer og præciseringer

De kom for sent, bl.a. på grund af den uregelmæssige togdrift.
De kom for sent, bl.a. fordi togdriften var uregelmæssig.
Nu og da går de helt amok, fx i eksamenstiden.
Nu og da går de helt amok, fx når eksamen nærmer sig.
Konferencen gennemføres kun med tilstrækkelig mange tilmeldte, dvs. mindst 65.
Konferencen gennemføres kun med tilstrækkelig mange tilmeldte, dvs. forudsat der melder sig mindst 65.
Vi skal være klar til afgang kl. 4, uanset vejret.
Vi skal være klar til afgang kl. 4, uanset om det regner eller ej.
Vi skal, uanset om det regner eller ej, være klar til afgang kl. 4.
Turen må aflyses, dels på grund af vejret, dels på grund af mangel på tid.
Turen bliver gennemført, også i regnvejr.
Til dette formål distingverer, skelner, man mellem to former for adfærd.
Et par mindre bygninger, nemlig laboratoriet og kontoret, nedbrændte.
De håndterede køkkengrejet, herunder vaffeljernet, som om de aldrig havde bestilt andet.
De er altid ude, enten til møder eller demonstrationer.
Vi skal nok nå det, måske allerede i næste uge.

47.5. Parentetiske relativsætninger og andre selvstændige ledsætninger

(a) Parentetiske relativsætninger

Forleden spurgte min makker, der ellers ikke interesserer sig for fugle, om jeg ikke syntes svalerne fløj lavt. (= *Forleden spurgte min makker (der ellers ikke interesserer sig for fugle) om jeg ikke syntes svalerne fløj lavt*).
Filmen er instrueret af Sofia Coppola, som er datter af Francis Ford Coppola. (= *Filmen er instrueret af Sofia Coppola. Hun er datter af Francis Ford Coppola).*

Jeg kender tilfældigvis hendes første mand, som bor et sted i provinsen. (= *Jeg kender tilfældigvis hendes første mand. Han bor et sted i provinsen*).
Vi kan ikke godtage denne undskyldning, som vi i øvrigt har hørt mange gange før. (= *Vi kan ikke anerkende denne undskyldning – som vi i øvrigt har hørt mange gange før*).
Dette emne, som mange kender til, men som kun få vil tale om, er et af vor tids mest påtrængende spørgsmål. (= *Dette emne – som mange kender til, men som kun få vil tale om – er et af vor tids mest påtrængende spørgsmål*).
I øvrigt er princippet det samme, hvad der også fremgår af beskrivelsen ovenfor. (= *I øvrigt er princippet det samme; det fremgår også af beskrivelsen ovenfor*).
Der er indgået en ny aftale på området, hvorfor de hidtidige satser ikke længere gælder. (= *Der er indgået en ny aftale på området. Derfor gælder de hidtidige satser ikke længere*).

(b) Andre selvstændige ledsætninger

Han optrådte roligt og fattet, omend han ikke var helt upåvirket af situationens alvor.
Jeg bliver hurtigt træt, hvorimod hun kan blive ved i timevis.
Jeg bliver hurtigt træt, mens hun kan blive ved i timevis.
Man bør tale tydeligt, således at der ikke opstår tvivl.

47.6. Komma foran *men*

Vi ser ikke fjernsyn(,) men læser avis.
Hotellet var billigt(,) men til gengæld også elendigt.
Endelig kom de tilbage, trætte(,) men lykkelige.

Trætte, men lykkelige, kom de tilbage. (= *Trætte – men lykkelige – kom de tilbage*).

§ 48. Helsætninger

48.1. Mellem helsætninger der er forbundet med konjunktion

Vinden peb, og tordenen rullede.
Lene tog mig på ordet og ankom dagen efter, og hun så ud til at befinde sig udmærket.
Hun var højt kvalificeret, og da vi i forvejen har for få kvindelige kranførere, gav vi hende jobbet.
Enten er han syg, eller også er han bortrejst.
Du skal skynde dig, men du kan godt låne min cykel.
Der er flere muligheder, men har du ikke vinterdæk, må du hellere køre denne vej.
Her er hundekoldt, for vinduet har stået åbent.
Det kan være farligt, for når der er pålandsvind, slår bølgerne op over molen.
Selv dansede præsten ikke, thi det var ikke helt passende.
Jeg havde glemt min nøgle, så jeg kunne ikke komme ind.
Der er næsten overtegnet, så hvis du vil med, må du melde dig til med det samme.

48.2. Ved opremsning

Regnen piskede, vinden peb, og tordenen rullede.
Snart måtte vi vade gennem bække, snart måtte vi springe over kløfter.
Dels er vejret for dårligt, dels har vi ikke tid.
Er han syg, er han bortrejst, eller har han bare glemt det?
Nogle fik is, andre foretrak pølser.
I dag har vi fri, i morgen har vi kun tre timer.
Den ene halvdel af klassen har idræt, den anden halvdel har håndværk og design.

48.3. Ved gentagelse af verbal og subjekt

Han er god nok, er han.
Vi må se at få lidt fart på, vi må.
Der var ikke meget ved den film, var der vel?

Han kommer alligevel ikke, gør han?

48.4. Ved imperativer

Spis noget mindre, og dyrk også noget motion.
Spis noget mindre, eller løb et par kilometer tre gange om ugen.
Hent lige kosten, og tænd under kartoflerne.
Tag det lidt med ro, og det hele går meget lettere.
Rør jævnligt i gryden, men gør det med let hånd.
Spis noget mindre, drik postevand, og dyrk noget motion.

Hent lige kosten(,) og fej gulvet.
Følg mit eksempel(,) og dyrk lidt motion.
Spis, drik(,) og vær glad.

Rend og hop!
Skold og smut mandlerne.
Skynd dig hjem og hent den.
Kom og se min nye tilbygning.
Tag og køb en dusk persille med til sovsen.
Stå ikke dér og se så fortvivlet ud!
Vind eller forsvind.

48.5. Ved anførende udtryk (inkvit)

– Det er din egen skyld, bemærkede hun og gik sin vej.
»Tiden er inde,« sagde han, »til at skifte signaler.«
Tillykke med fødselsdagen, råbte de.
Rødvin i moderate mængder er godt for hjertet, viser en ny engelsk undersøgelse.

Når replikken, citatet e.l. slutter med et spørgsmålstegn eller udråbstegn, kan kommaet dog udelades.

48.6. Ved ufuldstændige helsætninger

Han gik til højre, og jeg til venstre.
Kornet stod gult, havren grøn.
Frederik lovede at komme, og Knud også.
Han ud af stuen, og jeg efter ham.
Du må komme, og det straks.

Hun tog mig på ordet og ankom dagen efter.

Han bukker, takker og går ud igen.

§ 49. Komma eller ikke komma

49.1. Hovedregel: fast slutkomma, valgfrit startkomma

(a) Eksempler der kun har mulighed for slutkomma:

Når svalerne flyver lavt, bliver det regnvejr.
Mens vi stod og så ud over Islands Brygge, fortalte min makker om sine sommerferieplaner.
At svalerne flyver lavt, er nu ikke noget sikkert tegn på regn.
Selvom vi havde sovet længe, var ilden ikke gået ud.
Hvis nogen af beboerne har betalt for meget i acontovarme, får de pengene tilbage til den første.
Hvorfor hun er forsinket, ved vi ikke.
Hvilke oplysninger der er nødvendige, afhænger af det pågældende lands lovgivning.
Hvem der havde sat ild til bygningen, kunne politiet ikke finde ud af.

(b) Eksempler der kun har mulighed for startkomma:

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Vi forventer, at det bliver regnvejr.	*Vi forventer at det bliver regnvejr.*
Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn, at svalerne flyver lavt.	*Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn at svalerne flyver lavt.*
Jeg gik, for at hun kunne være alene.	*Jeg gik for at hun kunne være alene.*

Han var nervøs for, at hun skulle føle sig alene.	*Han var nervøs for at hun skulle føle sig alene.*
Jeg gik, fordi hun havde bedt om at være alene.	*Jeg gik fordi hun havde bedt om at være alene.*
Det blæser, så (at) hele huset ryster.	*Det blæser så (at) hele huset ryster.*
Spis, så længe du er sulten.	*Spis så længe du er sulten.*
Det er længe siden, svalerne har fløjet så lavt.	*Det er længe siden svalerne har fløjet så lavt.*
Man siger, at det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt.	*Man siger at det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt.*
Pokkers også, at svalerne flyver så lavt!	*Pokkers også at svalerne flyver så lavt!*
Manden, der ville være en østers (filmtitel)	*Manden der ville være en østers* (filmtitel)
Der er for længst blevet udsendt en opgørelse til de beboere, som har betalt for meget i acontovarme.	*Der er for længst blevet udsendt en opgørelse til de beboere som har betalt for meget i acontovarme.*
Ske, hvad der vil.	*Ske hvad der vil.*
Godt, du kom.	*Godt du kom.*
Ring, hvis det bliver regnvejr.	*Ring hvis det bliver regnvejr.*
Tag bare et æble, eller hvad du vil have.	*Tag bare et æble eller hvad du vil have.*
Tro, hvad du vil.	*Tro hvad du vil.*
De fløj, som om der var optræk til regn.	*De fløj som om der var optræk til regn.*
Han har ingen idé om, hvor mange af dem der vil med.	*Han har ingen idé om hvor mange af dem der vil med.*
Vi ved ikke, hvilke af de nye elever der kommer i elevrådet.	*Vi ved ikke hvilke af de nye elever der kommer i elevrådet.*

(c) Eksempler der har mulighed for både slutkomma og startkomma:

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Jeg lagde straks mærke til, at svalerne fløj lavt, og hentede derfor min paraply.	*Jeg lagde straks mærke til at svalerne fløj lavt, og hentede derfor min paraply.*
Skønt man siger, det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på, at det bliver tørvejr hele dagen, og at stævnet kan holdes.	*Skønt man siger det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på at det bliver tørvejr hele dagen, og at stævnet kan holdes.*
Når bygningen forlades efter kl. 18 (eller på tidspunkter, hvor kontoret er lukket), skal porten låses.	*Når bygningen forlades efter kl. 18 (eller på tidspunkter hvor kontoret er lukket), skal porten låses.*
Den, der sover, synder ikke.	*Den der sover, synder ikke.*
For at sikre dig, at apparatet virker, skal du teste det grundigt.	*For at sikre dig at apparatet virker, skal du teste det grundigt.*
Det hold, som jeg arbejder på, starter kl. 23.30.	*Det hold som jeg arbejder på, starter kl. 23.30.*
Det hold, jeg arbejder på, starter kl. 23.30.	*Det hold jeg arbejder på, starter kl. 23.30.*
Vi havde hans bemærkninger om, at så små kommuner ikke bør drive biblioteker, i tankerne, da vi indbød ham til at deltage i debatten.	*Vi havde hans bemærkninger om at så små kommuner ikke bør drive biblioteker, i tankerne da vi indbød ham til at deltage i debatten.*
Vi gør alt, hvad vi kan, for at rette op på skaderne.	*Vi gør alt hvad vi kan, for at rette op på skaderne.*

(d) Ledsætninger der er led i andre ledsætninger

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Man siger, at det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt.	*Man siger at det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt.*
Skønt man siger, det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på, at det bliver tørvejr hele dagen.	*Skønt man siger det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på at det bliver tørvejr hele dagen.*

At det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt, er en gammel erfaring.	*At det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt, er en gammel erfaring.*
Vi havde godt hørt, at han er svær at samarbejde med, når han ikke får sin vilje.	*Vi havde godt hørt at han er svær at samarbejde med når han ikke får sin vilje.*
Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Vi havde godt hørt, at han er svær at samarbejde med, da vi opstillede ham til bestyrelsen.	*Vi havde godt hørt at han er svær at samarbejde med, da vi opstillede ham til bestyrelsen.*
Ombudsmanden kan ikke behandle klager over forhold, der kan indbringes for en højere forvaltningsmyndighed, før denne myndighed har truffet afgørelse.	*Ombudsmanden kan ikke behandle klager over forhold der kan indbringes for en højere forvaltningsmyndighed, før denne myndighed har truffet afgørelse.*

49.2. Mellem sideordnede ledsætninger

(a) Der sættes komma mellem sideordnede ledsætninger

At flyet landede planmæssigt, og at hun nåede rettidigt frem til mødet, var simpelthen et lykketræf.
Hvis publikum svigter, eller hvis der igen kommer prisforhøjelser, får vi underskud.
Når alle melder sig, og når ingen svigter, skal det nok gå.
Når stormen suser, når regnen styrter ned, og når tordenen brager, er det nu rart at have tag over hovedet.

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Han sagde, at han meldte afbud, og at han ville sende en begrundelse.	*Han sagde at han meldte afbud, og at han ville sende en begrundelse.*
Planten trives bedst, hvor jorden er sumpet, og hvor der er skygge.	*Planten trives bedst hvor jorden er sumpet, og hvor der er skygge.*
Det er et emne, som mange kender til, men som kun få vil tale om.	*Det er et emne som mange kender til, men som kun få vil tale om.*

(b) Sideordnede ledsætninger med fælles indledningsord

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Planten trives bedst, hvor jorden er sumpet(,) og der er skygge.	*Planten trives bedst hvor jorden er sumpet(,) og der er skygge.*

Vi får underskud, hvis publikum svigter(,) og der igen kommer prisforhøjelser.	*Vi får underskud hvis publikum svigter(,) og der igen kommer prisforhøjelser.*
Når alle melder sig(,) og ingen svigter, skal det nok gå.	*Når alle melder sig(,) og ingen svigter, skal det nok gå.*

Kommaet mellem sideordnede ledsætninger kan også udelades når indledningsordet (*at* eller *som*) mangler i både den første og den anden ledsætning:

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Jeg tror, Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.	*Jeg tror Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.*
Det er et emne, mange kender til(,) men kun få vil tale om.	*Det er et emne mange kender til(,) men kun få vil tale om.*

49.3. Fast startkomma ved selvstændige ledsætninger

Han optrådte roligt og fattet, omend han ikke var helt upåvirket af situationens alvor.
Jeg bliver hurtigt træt, hvorimod hun kan blive ved i timevis.
Vi kan ikke anerkende denne undskyldning, som vi i øvrigt har hørt mange gange før.

49.4. Ikke komma mellem konjunktion og ledsætning

(Konjunktioner som *og*, *men*, *eller*, *for*, *thi*, *så*, *at*, *til*)

Hun var højt kvalificeret, og da vi i forvejen har for få kvindelige kranførere, gav vi hende jobbet.
Der er flere muligheder, men har De ikke vinterdæk, må De hellere køre denne vej.
Det kan være farligt, for når der er pålandsvind, slår bølgerne op over molen.
Der er næsten overtegnet, så hvis du vil med, må du melde dig til med det samme.
Vi må gemme resten, til hvis vi virkelig kommer i knibe.

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Han har lovet, at når han kommer til byen, så vil han besøge os.	*Han har lovet at når han kommer til byen, så vil han besøge os.*
Jeg forstår, at uanset hvad resultatet bliver, så vil hun klage.	*Jeg forstår at uanset hvad resultatet bliver, så vil hun klage.*

49.5. Valgfrit startkomma i sætningsknude

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Det ved han(,) at vi gør.	*Det ved han at vi gør.*

(Men: *Han ved, at vi gør det*).

Det tror jeg(,) at han ved(,) at vi gør. (Men: *Jeg tror, at han ved, at vi gør det*).	*Det tror jeg at han ved at vi gør.*
Det synes Anders selv(,) er ret smart.	*Det synes Anders selv er ret smart.*
De sko synes jeg(,) er ret flotte.	*De sko synes jeg er ret flotte.*
Hvem synes I(,) vi skal invitere?	*Hvem synes I vi skal invitere?*
At det er upraktisk, mente jeg(,) vi allerede var blevet enige om.	*At det er upraktisk, mente jeg vi allerede var blevet enige om.*
Her er der vist ikke mange(,) der bryder sig om at bo, når først vinteren sætter ind.	*Her er der vist ikke mange der bryder sig om at bo når først vinteren sætter ind.*
I har slet ikke fortalt, hvem I synes(,) vi skal invitere.	*I har slet ikke fortalt hvem I synes vi skal invitere.*
Vi har truffet en afgørelse, (som) jeg ikke venter(,) han bliver glad for.	*Vi har truffet en afgørelse (som) jeg ikke venter han bliver glad for.*
Bogen har nogle mangler, (som) man må håbe(,) er rettet i kommende udgaver.	*Bogen har nogle mangler (som) man må håbe er rettet i kommende udgaver.*

49.6. Valgfrit komma ved ufuldstændige ledsætninger o.l.

(a) Efter ufuldstændige ledsætninger o.l.

Hvis hun får lov, kommer hun. Hvis ikke(,) ved vi nu grunden.
Skønt syg og nervesvækket(,) deltog han i mødet.
Hvornår(,) kan ingen få opklaret.
For så vidt angår § 22(,) har jeg ingen indvendinger.
Som tidligere nævnt(,) var situationen kritisk.
Han interesserede sig kun for skader forårsaget af gammastråling(,) og afviste helt at beskæftige sig med andet.

(b) Foran ufuldstændige ledsætninger o.l.

Startkomma valgt til	**Startkomma valgt fra**
Vi aftalte, at han skulle gå til højre og jeg til venstre.	*Vi aftalte at han skulle gå til højre og jeg til venstre.*
Man siger jo, at tiderne ændres og vi med	*Man siger jo at tiderne ændres og vi med*

dem.	*dem.*
Der er ingen, der er mere ked af det end Ole.	*Der er ingen der er mere ked af det end Ole.*
Der kommer gæster, men vi ved ikke hvor mange.	*Der kommer gæster, men vi ved ikke hvor mange.*
Jeg har lige så god kondi som du.	*Jeg har lige så god kondi som du.*
Ordlyden er som følger.	*Ordlyden er som følger.*

§ 50. Startkommaets placering

50.1. Foran præposition

Han blev meget ivrig, efter at du var gået. (Men: *Han blev meget ivrig efter, at du skulle gå*).
Kortet åbnes, ved at man afriver randen. (Men: *Han er ikke tryg ved, at de beholder hans pas*).
Man kan få rabat, mod at man betaler forud. (Men: *De har ingenting imod, at man betaler forud*).
De trængte ind, uden at nogen mærkede det.
Du kan sidde her, forudsat at du ikke blander dig.
Vi har ingen kommentarer, udover hvad der fremgår af brevet.
Vi vil gerne se dig, i anledning af at vores datter skal døbes.
Vi kommer kl. 12 eller 13, afhængigt af om vi når færgen eller ej.

Uanset hvad der sker, skal vi være klar kl. 4.
Efter at du var gået, blev han meget ivrig.
I betragtning af at han var så træt, gik det meget godt.

50.2. Foran *som* og *end*

Det er nu ikke nær så sjovt, som da Lassen var leder.
Man hører snart aldrig andet, end at tiderne er dårlige.
Det er ikke andet, end hvad man kunne vente.

Det er nu ikke nær så sjovt som dengang, da Lassen var leder.
Man hører snart aldrig andet end den klagesang, at tiderne er dårlige.
Har vi ikke andre kartofler end dem, der ligger i køleskabet?
Vores nye hus er ikke nær så stort som det, vi boede i før.

50.3. Foran adverbial

Han hvilede sig, lidt inden gæsterne kom. (Men med anden betydning: *Han hvilede sig lidt, inden gæsterne kom*).
Jeg ringede, lige mens de holdt møde. (Men: *Jeg ringer lige, mens de holder møde*).
Bøgerne blev nedsat, en måned efter at vi havde betalt fuld pris for dem.
Hun kom, netop som jeg stod og trak uret op.
Han græder, næsten hver gang man kritiserer ham. (Men med anden betydning: *Han græder næsten, hver gang man kritiserer ham*).
Toget standsede, et øjeblik før det nåede Roskilde. (Men med anden betydning: *Toget standsede et øjeblik, før det nåede Roskilde*).
Man bør tale tydeligt, således at der ikke opstår tvivl. (Men: *Man bør tale således, at der ikke opstår tvivl*).
Vi fordrev tiden, så godt (som) vi nu kunne.
Denne funktion kan tilsluttes, indtil 30 minutter efter at tændingen er afbrudt.
Du må komme, lige meget hvad der sker.
Vi har frist til 1. august, dvs. at der er masser af tid.
Nu og da går de helt amok, især når de ikke kan finde deres nøgler.
Vi får sandsynligvis regn, bl.a. fordi svalerne flyver så lavt.
Vi hepper altid på vores kammerater, vel vidende at de aldrig har vundet en kamp før.

Netop som jeg stod og trak uret op, kom hun.
Næsten hver gang man kritiserer ham, begynder han at græde.
Indtil 30 minutter efter at tændingen er afbrudt, kan funktionen tilsluttes.
Især når de får hård kritik, har de svært ved at styre sig.

50.4. Ved tidsadverbial + ledsætning med udeladt tidskonjunktion

(Konjunktioner og konjunktionaler som *da*, *når*, *mens*, *hvor*)

Jeg traf ham engang, da jeg var på Mallorca.
Vi har aftalt at mødes en aften, når fjernsynet virker igen.
Der er aldrig noget i vejen de dage, hvor vi besøger ham.
Jeg har jo meget bedre tid nu, hvor jeg er gået på pension.

Jeg traf ham engang, jeg var på Mallorca el. *Jeg traf ham, engang jeg var på Mallorca.*
Vi har aftalt at mødes en aften, fjernsynet virker igen el. *Vi har aftalt at mødes, en aften fjernsynet virker igen*
Der er aldrig noget i vejen de dage, vi besøger ham el. *Der er aldrig noget i vejen, de dage vi besøger ham*
Er der stor forskel på sidst, det skete, og så nu? el. *Er der stor forskel på, sidst det skete, og så nu?*

En morgen, vi havde sovet længe, var ilden gået ud el. *En morgen vi havde sovet længe, var ilden gået ud.*
De dage, vi besøger ham, er der aldrig noget i vejen el. *De dage vi besøger ham, er der aldrig noget i vejen.*

Nu, du er derhenne, kan du så ikke tage en kop med til mig? el. *Nu du er derhenne, kan du så ikke tage en kop med til mig?*
Nu, du siger det el. Nu du siger det.

50.5. Ved stedsadverbial + ledsætning indledt med *hvor*

Sæt kommaet dér, hvor ledsætningen begynder.
Du skal dreje til højre henne ved rådhuset, hvor vejen deler sig.
Hun er født og opvokset helt derude, hvor kragerne vender.
Her, hvor vi står, lå den gamle Østerport.

50.6. Foran *hv*-ord mv.

(a) Ledsætninger med *hv*-ord

Jeg ved ikke, hvem der var med.
Forstår De, hvad vi skal gøre nu?
Han har ingen idé om, hvor mange af dem der vil med.
Du ved sikkert, hvilke knapper man skal trykke på.
Vi ved ikke, hvilke af de nye elever der kommer i elevrådet.
Eleverne skal selv finde frem til, hvad der er fælles for de læste tekster.
Der er ingen, der har fortalt, på hvilken måde det skal klares.
Man har foretaget en undersøgelse af, fra hvilke lande der kommer flest turister.
Hvilke oplysninger der er nødvendige, afhænger af, hvad du ansøger om.

Hvilke oplysninger der er nødvendige, afhænger af flere forhold i ansøgningsprocessen.
Hvilke elever der ville bestå køreprøven, kunne vi ikke helt forudse.
Hvem der havde sat ild til bygningen, kunne politiet ikke finde ud af.

(b) Ledsætninger med *som om* og *fordi*

Han lod, som om han ikke så os.
Kampen blev aflyst, fordi den ene linjedommer ikke nåede frem.

§ 51. Tydeliggørelse

De besluttede(,) straks at hæve prisen.
Tag og køb ti tulipaner(,) og en dusk persille til sovsen.
Han hvilede sig(,) lidt inden aftenens forestilling.
Han hvilede sig lidt(,) inden aftenens forestilling.

De besluttede sig til straks at hæve prisen.
Lidt inden aftenens forestilling hvilede han sig.
Inden aftenens forestilling hvilede han sig lidt.